

УДК 352.075

О. С. Гірман,
аспірант кафедри політології і філософії ХарРІ НАДУ,
м. Харків

РОЗВИТОК НАУКОВИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ЙОГО РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Розглянуто еволюцію наукових уявлень про громадянське суспільство, його відносини з державою та роль у розвитку місцевого самоврядування. Доведено, що громадянське суспільство має свої власні інтереси та функції, які істотно відрізняються від державних і що місцеве самоврядування є одним з найважливіших інститутів громадянського суспільства.

Ключові слова: держава, громадянин, право, державне управління, громада, громадянське суспільство, місцеве самоврядування

Постановка проблеми. Очевидно, що неабияку роль у розвитку сучасного українського суспільства відіграє ефективна система публічного управління, яке включає в себе діяльність як державних, так і самоврядних установ. При цьому варто відзначити, що в умовах глобалізації акценти публічного управління поступово зміщуються із сфери державного будівництва у сферу регіонального управління та місцевого самоврядування. Адже саме на цих рівнях відбуваються основні соціально-політичні та комунікативні процеси, формуються соціальні групи та ідентичності, проявляється економічна та громадянська активність. У той же час перед науковцями та практиками в Україні постає проблема визначення сутності та пріоритетів державної політики, зокрема щодо розвитку місцевого самоврядування, характеру та обсягу підтримки громадянських ініціатив, сприяння діяльності органів самоорганізації населення тощо. Успішне вирішення поставлених проблем обумовлює необхідність здійснення ґрунтовного наукового аналізу становлення і розвитку відносин між державою і інститутами громадянського суспільства, визначення місця і ролі громадських об'єднань у процесах публічного управління, зокрема на місцевому рівні.

Останні дослідження і публікації. Проблема становлення інститутів

громадянського суспільства в Україні є однією з центральних в українській державноуправлінській думці. Так, еволюцію громадянського суспільства в Україні вивчали Н. Бенюх, В. Нікітін, О. Пухчал, С. Телешун; взаємовідносини органів публічного управління та інститутів громадянського суспільства були об'єктом досліджень Т. Бельської, В. Купрія, І. Матвеєнко, М. Месюка, В. Місюри, А. Михненка, О. Сергєєвої, С. Степаненко, Ю. Сурміна та ін. Між тим теоретико-історичний аналіз наукових уявлень про місце громадянського суспільства в системі публічного управління не перебував у полі уваги вітчизняних науковців.

Виходячи з цього, **метою статті** є дослідження та узагальнення наукових уявлень щодо сутності громадянського суспільства та його місця в системі публічного управління, зокрема на місцевому рівні.

Виклад основного матеріалу. Дискусії щодо змісту понять «публічне управління», «громадянське суспільство», «місьцеве самоврядування» є одними з центральних у науці «державне управління». При цьому одним з найбільше гострих є обговорення сутності, відносин і взаємозалежності «громадянського суспільства» та «місцевого самоврядування». Так, деякими науковцями поняття «місьцеве самоврядування» вживається як узагальнене, під яким часто розуміється те, що не підпадає під поняття «державне управління», але відноситься до публічного управління [13; 17]. При цьому право громадянина на участь у місцевому самоврядуванні, автономність останнього по відношенню до державних органів вважається визначальними рисами демократичного суспільства. До речі, у такій якості вони визнані всіма державами – членами Ради Європи, яка 15 жовтня 1985 р. прийняла «Європейську хартію місцевого самоврядування». У цьому документі зафіксовано, що місьцеве самоврядування – це, насамперед, право громадян певної території на самостійне ведення місцевих справ, а також форма, спосіб здійснення і організації населенням влади на місцях. Європейська хартія місцевого самоврядування визначає це поняття як «право і спроможність управляти в рамках закону під свою відповідальність і на благо населення

значною частиною публічних справ» [9].

При цьому місцеве самоврядування має правові підстави організації та представлення особливого елемента системи публічного управління – територіальної громади, яке теж має свої особливості. У сучасній державноуправлінській літературі територіальна громада трактується як спільність людей, що проживають у межах певного населеного пункту, які юридично оформили спільність своїх інтересів і взаємодію з питань життєзабезпечення [2]. Соціальна та державно-правова сутність територіальної громади виражається в тому, що саме в ній починають формуватися основи розуміння соціальної природи людських відносин, проявляє свою природу соціогенез особистості і влади, отже, закладаються ознаки публічного управління, що мають принципове значення для з'ясування і пояснення сутнісної природи феномена державності та місцевого самоврядування.

При цьому в українській державноуправлінській думці поширено розуміння місцевого самоврядування як історично зумовленої та інституціоналізованої форми самоорганізації територіальних громад [15]. За своєю сутністю, ця форма представляється певним посередником у відносинах між мегасуб'єктом публічного управління – державою і базовим суб'єктом – громадянами в публічно-управлінському просторі. Між тим, на нашу думку, місцеве самоврядування в ролі посередника є частиною більш складної системи – громадянського суспільства, виступаючи одним з його інститутів. І підставою для цього слугує, з одного боку, теоретичний аналіз соціально-правового статусу місцевого самоврядування, а з іншого – розгляд історії наукових уявлень щодо громадянського суспільства.

Отже, велике значення в сучасних теоретичних концепціях місцевого самоврядування займає його трактування як процесу інституціоналізації діяльності місцевих спільнот у різних сферах [3]. Інституціоналізація розуміється як процес формування комплексу норм та правил діяльності, що закріплюють особливості кожного конкретного типу, виду, підвиду місцевих спільнот, дозволяють виявити критерії їх розмежування, тенденції розвитку, а

також зміст їх функціональних особливостей у певній соціальній системі.

Відзначимо, що будь-яким соціальним системам властиві регульовані відносини взаємозалежності між індивідами і групами. Система представляє собою упорядковану сукупність елементів, що утворюють певну цілісність. Характер цієї упорядкованості має свою специфіку в різних соціальних явищах, процесах, інститутах, в тому числі і в публічному управлінні. Природу будь-якої системи визначають її елементи і характер взаємозв'язку між ними. У результаті інтеграції елементів система знаходить нову якість, що надає їй цілісність [21].

Соціальна система – це єдність, структурними елементами якої є окремі індивіди, групи, спільноти, інститути, організації, які об'єднуються на основі економічних, політичних, правових, соціальних культурних та інших зв'язків, а також певних узгоджених цілей [19]. Усередині суспільства як соціальної системи функціонують підсистеми: економічна, політична, правова культурна тощо. Для будь-якої соціальної системи характерні такі основні властивості: наявність цілей – зовнішніх і внутрішніх, стратегічних та оперативних, реалістичних або утопічних тощо; наявність кордону, що володіє протяжністю, певним ступенем «прозорості» або закритості; адаптація до середовища, що забезпечує її стійкість і динамізм; управління і самоуправління на основі певного співвідношення єдиноначальності і колективізму. Таким чином, суспільство представляє собою універсальний (самодостатній, саморегулюючий) і такий що самовідтворюється спосіб організації соціальної взаємодії та соціальних зв'язків. У свою чергу, складно організоване, внутрішньо структуроване суспільство, кожен із структурних елементів якого має групову самосвідомість, закріплену в комплексі загальнозначущих традицій, загальновизнаних норм тощо, а індивіди як базові елементи цієї структури мають відносно зрілу особистісну, політичну, правову самосвідомість, спільні цілі та розуміння засобів їх досягнення прийнято визначати як громадянське суспільство [4; 10; 14; 18].

Поняття громадянського суспільства увійшло до наукового обігу завдяки

науковим працям Аристотеля (384–322 рр. до н.е.). Дослідженню природи держави, за давньогрецьким філософом, повинен передувати аналіз поняття громадянина, тому держава є не що інше, як сукупність громадян або громадянське суспільство [1]. Відносини між громадянами в такому суспільстві, як зазначав Аристотель, має регулювати право. Не випадково в поліції, найкращої, на думку мислителя, форми правління, панує закон. І саме Аристотель, розглядаючи правління законів, а не людей, уперше висунув ідею поділу влади, щоб запобігти появі тиранії.

Продовження наукового обговорення відносин між громадянином і державою сталося в епоху Нового часу, коли вперше стала проводитися понятійна відмінність між дефініціями держави і громадянського суспільства. Одним з перших цю відмінність помітив Т. Гоббс (1588–1679 рр.). Він спростовував поширену на той час думку про «природний стан» людського суспільства як про період благополуччя, «золотий вік». Навпаки, безперервна війна «усіх проти усіх», на його думку, робила життя людей надзвичайно важким, небезпечним і викликала потребу в захисті. Установлення миру, на його думку, стало можливим тільки з появою держави, яку громадяни сформували за допомогою суспільного договору. Т. Гоббс стверджує, що «поза державою – панування пристрастей, війна, страх, бідність, самотність, варварство, нещасття, дикість; у державі – панування розуму, мир, безпека, багатство, взаємодопомога, витонченість, науки, доброзичливість» [6, с. 278]. Виникнення держави, а разом з ним і громадянського суспільства, за Т. Гоббсом, зробило людину людиною.

Громадянське суспільство, на думку англійського філософа, виникає під час переходу від природного (природного) стану первозданних, неприборканих пристрастей, загальної ворожнечі і страху до впорядкованого культурного співіснування, що підтримується владою держави. Держава встановлює мир, порядок і змінює саму людини, перетворюючи її на громадянина. Громадянин, як відзначав Т. Гоббс, – це вільна, активна особистість, але його свобода не повинна завдавати шкоди свободі інших. Межі цієї свободи встановлює

держава, якій люди добровільно підкоряються. Таким чином держава обмежує дію «природних законів» [7].

Т. Гоббс при цьому виділяє відмінності між державою і громадянським суспільством. Громадянське суспільство, на його думку, – це не тільки держава. Громадяни для ведення спільних справ можуть утворювати різні добровільні об'єднання. Таким чином громадянське суспільство складається, за Т. Гоббсом, з безлічі груп чи об'єднань громадян. Групу він визначає як певну кількість людей, об'єднаних спільним інтересом чи спільною справою.

У структурі громадянського суспільства Т. Гоббс виділив три рівні. Перший – рівень політичної держави, яка об'єднала громадян єдиною владою. Другий – рівень груп чи об'єднань громадян. Третій – рівень окремих громадян, які є підданими государя і представниками приватних груп. Таким чином, згідно з Т. Гоббсом, держава є найвищим рівнем громадянського суспільства.

Загалом, ідеї Т. Гоббса про громадянське суспільство визначили його нову якість – воно представлялося не просто сукупністю громадян, або волі і прагнень окремих індивідів, а утворювало нову реальність – державу.

Важливе значення для розуміння ролі громадянського суспільства у публічних справах мала наукова теорія Дж. Локка (1632–1704 рр.), який розробив теорію обмеженої держави. У ній особистість, суспільство і держава виступали як відносно самостійні партнери. Розвиваючи теорію природного права і договірної природи держави Т. Гоббса, Дж. Локк стверджував, що людина зовсім не відчужує всі свої права державі, як вважав Т. Гоббс. Державі через структури громадянського суспільства особистість передає лише частину своїх прав: «... коли певна кількість людей так об'єднано в одне суспільство, що кожен з них відмовляється від своєї виконавчої влади, притаманної йому за законом природи, і передає її суспільству, то тоді, і тільки тоді, існує політичне, або громадянське суспільство. І це відбувається, коли певна кількість людей, що знаходяться в природному стані, вступає в суспільство, щоб забезпечити один народ, одне політичне тіло владою одного верховного уряду, або коли хто-небудь приєднується до них і вступає в певну існуючу державу» [15,

с. 214].

Відповідно до цієї логіки, частина прав залишається невід'ємним надбанням особистості, а решта відчужуються державі, але лише опосередковано – через структури громадянського суспільства. Тому саме громадянське суспільство є простором генезису права і правових відносин. І тільки держава, що визнає громадянське суспільство, на думку Дж. Локка, може бути правовою. Отже, правовий характер соціальних відносин, включаючи відносини громадянина, спільноти, суспільства і держави, є важливою ознакою громадянського суспільства. Таким чином, як відзначав Дж. Локк, тільки співвіднесеність з правом дозволяє говорити про певні соціальні спільноти як про інститути громадянського суспільства.

Між тим, таке розуміння громадянського суспільства в ті часи поділяли далеко не всі. Так, А. Фергюсон (1723–1816 рр.) визначав «громадянське суспільство» як стан цивілізованості («civility») і як наслідок процесу цивілізації. При цьому він також використовував «громадянське суспільство» як політичний термін, протиставляючи західний тип публічного управління, заснований на цінностях свободи та громадянського суспільства східному деспотизму, в основі якого є панування держави і обмеження свобод [22]. При цьому термін «громадянське суспільство» в А. Фергюсона мав також економічне підґрунтя, оскільки «цивілізація» у нього протиставлялася варварським державам, у яких не було приватної власності. Саме тому в XVIII–XIX ст. в Європі до інститутів громадянського суспільства стали відносити різні господарсько-економічні утворення (цехи, гільдії, комуни тощо). При чому громадянське суспільство розглядалося основою формування держави, а не навпаки. У той же час громадянське суспільство і держава чітко розділялися.

Так, В. Гумбольдт (1767–1835 рр.) у своїй праці «Досвід встановлення меж діяльності держави» розглядав три основні сфери розмежувань між громадянським суспільством і державою [8]. Першою, на його думку, є система громадських організацій, які формуються самими громадянами і система державних інститутів; другою – «природне і загальне право», характерне для

громадянського суспільства і «позитивне право», що формується державою; третьою – відмінність між «людиною» і «громадянином». Проводячи межі, що розділяють громадянське суспільство і державу, В. Гумбольдт не вважав їх рівнозначними величинами. З його точки зору, громадянське суспільство принципово є більш значущим порівняно з державою, а людина – порівняно з громадянином. З тієї ж причини «природне і загальне право», на його думку, має бути єдиним підґрунтям для права позитивного, для розробки та прийняття державних законів.

Мета існування держави, як зазначав В. Гумбольдт, – слугування громадянському суспільству. Звідси теза: «Державний лад не є самоціль, він лише засіб для розвитку людини» [8, с. 32]. Держава, на його думку, яка правильно реалізує визначену їй роль, у своїй діяльності не має переслідувати нічого іншого, крім забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки громадян. Особливо серйозною небезпекою для індивіда і нації держава, на його думку, стає тоді, коли починає брати на себе патерналістську місію, по-батьківськи опікати людей. В. Гумбольдт був упевнений, що вихований таким чином у громадянах розрахунок на турботу про них государя (уряду, чиновників) розслаблює їх волю і енергію, відучує самотійно вирішувати життєві проблеми, долати труднощі. Постійне очікування допомоги з боку держави, зазначав В. Гумбольдт, в результаті перетворюється на бездіяльність людини, що приводить до бідності. Страждає також моральність індивіда: ним часто та інтенсивно керують, той легко доходить до того, що жертвує залишком своєї самотійності і впадає в апатію. Відчутна шкода завдається і духу громадянськості. «Якщо кожен сподівається на допомогу держави по відношенню до самого себе, то він, звичайно, ще охочіше надає їй право піклування про долю своїх співгромадян. Ця обставина підриває співчуття до ближніх і робить людей менш готовими до надання взаємної допомоги. Принаймні, суспільна допомога всього ефективнішою буде там, де в людини сильніше розуміння, що все залежить від нього» [8, с. 39].

На думку В. Гумбольдта, чим значніше і ширше діапазон дії державної

влади, тим менше свободи мають індивіди та їх об'єднання. Навіть для забезпечення безпеки людей (першої гарантії їх свободи) не можуть бути вжиті заходи, які порушують свободу, а з нею – і саму безпеку, бо остання при згортанні свободи робиться очевидним нонсенсом. Таким чином, В. Гумбольдт як і Дж. Локк, дійшов до висновку, що державний лад повинен бути не самоціллю, а засобом для задоволення інтересів і потреб людини.

І. Кант (1724–1804 рр.), підтримуючи у своїх наукових працях цю логіку, дослідив передумови розвитку громадянського суспільства, яке ним розглядається в єдності з основами правової держави. За І. Кантом, державна влада завжди обмежена певними цілями, тими, для яких вона створена, і спосіб правління повинен відповідати ідеї первісного суспільного договору, щоб це правління узгоджувалося з ідеалами правової держави [11]. Суспільство, на переконання І. Канта, об'єднується на основі принципів державності тільки відповідно до правових понять свободи і рівності [12]. При цьому під благом і метою держави він розумів стан найбільшої узгодженості інститутів громадянського суспільства з принципами права, до чого суспільство і особистість зобов'язує прагнути розум за допомогою категоричного імперативу.

Г. Гегель (1770–1831 рр.), також чітко розділяючи державу і громадянське суспільство, співвідносив поняття громадянського суспільства з поняттями свободи і моральності. Громадянське суспільство для нього – це сфера реалізації особливих, приватних цілей та інтересів окремої особистості. Його мета – захист матеріальних і моральних інтересів індивіда.

Відповідно до поглядів Гегеля, держава відрізняється від громадянського суспільства тим, що вона переслідує не одне тільки благо індивідів, а прагне до здійснення ідеї, через яку воно в разі потреби готове принести в жертву приватні інтереси. Держава з її піднесеними й ідеальними прагненнями, великими і плідними цілями, є верховенство ідеї над егоїзмом, торжество загального об'єктивного розуму над особистим суб'єктивним. Вона, на думку Г. Гегеля, є тією метою, для якої сім'я і громадянське суспільство є засобами.

Приватні інтереси людини і певної спільноти повинні в ньому поступитися великим інтересам Батьківщини. Держава по суті своїй відноситься Г. Гегелем до сфери ідеї та Абсолюту; отже, вона не може, допускати егоїстичних опозицій [5].

Таким чином, громадянське суспільство він розглядає як проміжний інститут у розвитку людського співжиття від сім'ї до держави. Соціальне життя громадянського суспільства відрізняється від сімейних відносин і життя держави. Приватні особи, групи, інститути, що керуються у своїй діяльності цивільним правом, складають структуру громадянського суспільства, де взаємодіють приватні інтереси. При цьому, на думку Г. Гегеля, суспільство не може стати громадянським, поки воно не стане розвиватися під наглядом держави. Тільки конституційна держава, як стверджував науковець, може оптимально поєднувати приватні інтереси. Вона виступає і як зовнішня необхідність, і як іманентна мета щодо цих інтересів, інтересів сім'ї та громадянського суспільства. Держава, як зазначав Г. Гегель, представляє суспільство в його єдності. Держава таким чином є спільний розум, яким повинні перейнятися індивіди, які складають громадянське суспільство, вища могутність, якій вони повинні, підкорятися.

У подальшому, в кінці XIX та XX ст. зазначені наукові теорії виступили основою багатьох наукових шкіл і підходів, у тому числі стали основою формування громадівської та державницької теорії місцевого самоврядування [17]. На підставі зазначених ідей у гуманітарних науках, у тому числі і державному управлінні, також отримав визнання підхід до громадянського суспільства як до комплексу суспільних відносин та інститутів, незалежних від держави, але таких, що активно взаємодіє з ним і включає:

- добровільно сформовані первинні самоврядні спільноти людей (кооперативи, асоціації, господарські корпорації, громадські організації, професійні, творчі, спортивні, етнічні, конфесійні та інші об'єднання);
- сукупність недержавних (неполітичних) економічних, соціальних, духовних, моральних та інших суспільних відносин;

- виробниче та приватне життя людей, їх традиції, звичаї, звичаї;
- сферу місцевого самоврядування, захищену законом від прямого втручання з боку державної влади і політики.

При цьому визнається, що у громадянському суспільстві соціальні процеси структуруються і відтворюються у вигляді соціальних інститутів, діючих, з одного боку, відповідно до норм права, а з іншого – задовольняючи потреби та інтереси громадян. При цьому, говорячи про роль у функції громадянського суспільства в системі публічного управління, більшість науковців сходяться на тому, що воно є основою існування будь-якої демократичної держави та передумовою ефективного місцевого самоврядування. Адже без громадянського суспільства ні про перше, ні про друге говорити просто не можна.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Громадянське суспільство є одним з видів складних соціальних систем, що сформувалося під час розвитку людської цивілізації, задовольняючи нагальні потреби людей у різних сферах, і в тому числі щодо вирішення соціально-побутових та економічних, а також політичних проблем. Виділяючи ключові ознаки громадянського суспільства, спираючись на історичну традицію, можна виділити такі:

- легальність (діяльність у межах правових норм);
- плюралізм (урахування думок і інтересів його членів);
- публічність (відкритий простір комунікацій, участі громадськості);
- автономність (незалежність від держави);
- артикуляцію політичної волі і соціальних норм;
- діяльність задля задоволення інтересів своїх членів.

Інституціоналізація громадянського суспільства спричинила виникнення особливого виду публічного управління – місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування є одним із найважливіших інститутів громадянського суспільства поряд з такими інститутами, як громадські організації, громадські рухи, об'єднання тощо.

Виходячи із зазначеного, створення ефективного місцевого самоврядування сьогодні є неможливим без активного розвитку інститутів громадянського суспільства. Важливе завдання української держави на сучасному етапі розвитку, відповідно, вбачається в тому, щоб створити необхідні правові й організаційні умови, сприятливу політичну атмосферу для розвитку громадських ініціатив та об'єднань. Організаційно-правові механізми розвитку громадянського суспільства в Україні стануть предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. *Аристотель*. Сочинения : в 4 т. / Аристотель ; пер. с древнегр. ; общ. ред. А. И. Доватура. – М. : Мысль, 1983. – Т. 4. – 830 с.
2. *Батанов О. В.* Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні / О. В. Батанов ; заг. ред. В. Ф. Погорілко ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; НАН України. – К. : [б.в.], 2001. – 260 с.
3. *Волкова Н. В.* Інституціоналізація місцевого самоврядування як суб'єкта управління освітою: кластерний підхід : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.04 / Н. В. Волкова. – Дніпропетр., 2013. – 20 с.
4. *Воронов І. О.* Виклик «Левіафану»: еволюція і перспективи громадянського суспільства : монографія / І. О. Воронов. – К. : Генеза, 2007. – 400 с.
5. *Гегель Г. Ф. В.* Філософія права / Г. Ф. В. Гегель. – М. : Мысль, 1990. – 524 с.
6. *Гоббс Т.* Сочинения : в 2 т. / Т. Гоббс. – М. : Мысль, 1989. – Т. 1. – 622 с.
7. *Гоббс Т.* Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс. – М. : Мысль, 2001. – 240 с.
8. *Гумбольдт В. К.* Опыт установления пределов государственной деятельности / В. К. Гумбольдт. – Спб : Типо-Литография "Евг. Тиле преemn.", 1908. – 172 с.
9. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
10. *Івченко О. Г.* Людина в структурі громадянського суспільства: філософія ідентичності / О. Г. Івченко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – 2-ге вид. – К. : Знання України, 2013. – 379 с.
11. *Кант І.* Идея всеобщей истории во всемирно гражданском плане / И. Кант // Сочинения : в 6 т. – М. : Политиздат, 1966. – Т.6. – С. 5–24.
12. *Кант І.* Предполагаемое начало человеческой истории / И. Кант // Трактаты и письма. – М. : Политиздат, 1980. – С. 43–59.
13. *Колодій А. М.* Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – 2. вид., переробл. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 504 с.
14. *Кравчук В. М.* Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти) : монографія / В. М. Кравчук ; Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль : Терно-граф, 2011. – 260 с.
15. *Лазор О. Д.* Інституціоналізація публічної самоврядної влади в Україні : дис. ... д.держ.упр. : спец. 25.00.04 / О. Д. Лазор. – Л., 2009. – 594 с.
16. *Локк Дж.* Два трактата о правлении / Дж. Локк. – М. : Канон +, Реабилитация. – 2009. – 400 с.

17. Овчаренко В. А. Місцеве самоврядування в Україні: історичні витoki, становлення та перспективи : монографія / В. А. Овчаренко. – К. : Логос, 2014. – 911 с.

18. Проблеми формування громадянського суспільства та правової держави: історія та сучасність : зб. ст. / [З. О. Возна та ін.] ; ред. кол. : З. В. Священко, В. В. Сокирська ; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини ; Ін-т філології та суспільствознав. ; іст. ф-т ; каф. всесвіт. історії та правознав. – Умань : [Жовтий], 2010. – 193 с.

19. Скуратівський В. А. Соціальні системи та соціологічні методи дослідження : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, М. Ф. Шевченко ; УАДУ при Президентові України. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 188 с.

20. Соціальні системи у дискурсі синергетичної парадигми / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; [за ред. В. П. Бежа]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 486 с.

21. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ / Ю. П. Сурмин. – К. : Межрегиональная академия управления персоналом, 2003. – 363 с.

22. Фергюсон А. Опыт истории гражданского общества / А. Фергюсон ; пер. с англ. И. И. Мюрберг ; под ред. М. А. Абрамова. – М. : РОССПЭН, 2000. – 391 с.

Girman O. S. Developing scientific understanding of civil society, its role and functions in public administration.

The evolution of scientific understanding of civil society, its relationship with the state and the role of local government has been considered. It is proved that civil society has its own interests and functions, which differ significantly from those of the state's, and that local government is one of the most important civil society's institutions.

Key words: state, citizen, law, public administration, community, civil society, local government

Гирман О. С. Развитие научных представлений о гражданском обществе, его роли и функциях в публичном управлении.

Рассмотрена эволюция научных представлений о гражданском обществе, его отношениях с государством и роль в развитии местного самоуправления. Доказано, что гражданское общество имеет свои интересы и функции, которые существенно отличаются от государственных. При этом местное самоуправление подчеркивается, что оно является одним из важнейших институтов гражданского общества.

Ключевые слова: государство, гражданин, право, государственное управление, общество, гражданское общество, местное самоуправление

Надійшла до редколегії 30.11.2015 р.